

inbo

Marternieuws

van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

marternieuws@inbo.be • www.inbo.be

INBO Marternieuws 11 – juli 2013

- [Opnieuw succesvolle voortplanting bij de boommarters in Sinaai \(Oost-Vlaanderen\)](#)
 - Eufrasie
 - Madeleine
 - Germaine
- [Steenmarter rapport online beschikbaar](#)
- [Resultaten DNA analyses otter](#)
- [Wasbeer in Meerdaalwoud \(Vlaams-Brabant\)](#)
- [Boommarternieuws uit de provincie Antwerpen en Noord-Brabant \(Nederland\)](#)

Opnieuw succesvolle voortplanting bij de boommarters in Sinaai (Oost-Vlaanderen)

In de vorige editie van Marternieuws gaven we een overzicht van de verschillende types dagrustplaatsen die afgelopen winter gebruikt werden door onze drie gezenderde boommarterwijfjes. Boomholtes zijn maar één van de types dagrustplaatsen die deze winter regelmatig gebruikt werden. In de loop van het voorjaar nam het gebruik van boomholtes toe, mogelijk deels door het aanhoudende winterweer maar ook ter voorbereiding van het werpen van de jongen (inspecteren van geschikte nestbomen). Het opeenvolgend en langdurig bezet zijn van éénzelfde boomholte in het voorjaar duidt op de aanwezigheid van jongen. Tijdens het opvolgen van de nestbomen dit voorjaar werden enkele opmerkelijke vaststellingen gedaan. Hieronder geven we per wijfje het relaas van de gebeurtenissen.

Eufrasie

In 2011 gebruikte Eufrasie een schoolvoorbeeld van een nestboom om haar jongen (Valère en Germaine) in groot te brengen: een holte van zwarte specht in een mooie dikke abeel met grote kruin, dikke zijtakken en een grote, opvallende latrine op een takstomp. De nestholte werd gebruikt vanaf de geboorte tot het uitlopen van de jongen.

Dit jaar werden de jongen regelmatig verhuisd, er werden minstens drie, mogelijk vier verschillende nestbomen gebruikt. Alle nestbomen bevonden zich binnen een straal van 500 meter ten opzichte van elkaar. Het betroffen alle dode populieren: niet veel meer dan vermolmden stukken stam waarvan de kronen afgebroken waren. Van zichtbare latrines was hoegenaamd geen sprake. Slechts sporadisch konden enkele uitwerpselen gevonden worden aan de voet van de nestbomen. Uitwendig was zo er zo weinig te zien dat de nestbomen zonder telemetrie waarschijnlijk nooit gevonden zouden worden. Deze bomen behoren bovendien tot het type dood hout dat momenteel zeer talrijk voorkomt in het bosreservaat.

In het vroege voorjaar wisselde Eufrasie geregeld af van dagrustplaats: tussen haar favoriete houtstapel en een aantal holle bomen verspreid over haar territorium. Een aantal van die bomen

zou later fungeren als nestboom. Vanaf 27 maart tot en met 3 april vonden we haar steeds terug in eenzelfde boom. De geboorte moet dus in deze boom plaatsgevonden hebben, rond 27 maart. Tussen 4 april en 11 april maakte ze ook enkele keren gebruik van een andere boom die vlakbij stond. Vanaf 15 april verhuisde ze naar een andere nestboom enkele honderden meters verder. Het gebruik van drie verschillende bomen op relatief korte tijd (tussen 4 april en 15 april) zorgde voor enige verwarring met betrekking tot de locatie van de jongen, er werd zelfs even getwijfeld of er wel jongen waren... Geduld is echter een schone deugd en de daaropvolgende weken zou alles duidelijk worden. Op 23 april konden we aan de nieuwe locatie – ondertussen al ruim een week in gebruik – jongen horen piepen en zelfs even een glimp van hen opvangen doorheen een spechtengat. Op 25 april bevonden er zich voor het eerst houtmolmsnippers voor het spechtengat. Drie dagen later, op 29 april, was de volledige opening vakkundig toegestopt met houtmoolm, kennelijk om te verhinderen dat de jongen langs deze weg uit de boom zouden vallen. Eufrasia zelf liet zich op 3 mei enkele keren zien boven op de top van de afgebroken populier.

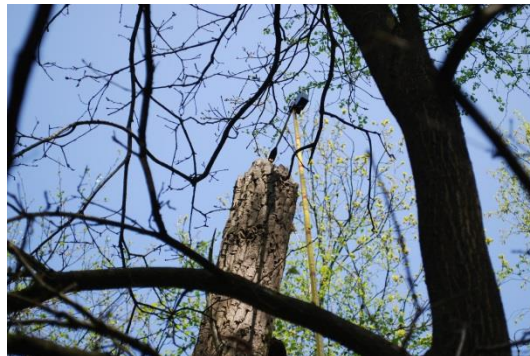
Om wat beter zicht op de zaak te krijgen besloten we om gebruik te maken van een zogenaamde boomcamera: een kleine camera op een telescopische stok die je in boomholtes kan steken, de beelden worden draadloos doorgestuurd naar een monitor die je vanop de begane grond kunt bekijken. Wij beschikken zelf niet over het materiaal maar konden rekenen op de vrijwillige en gewaardeerde medewerking van de Vleermuizenwerkgroep. Met de hulp van Bob Vandendriessche die de boomcamera bediende kregen we op 6 mei mooie beelden te zien van Eufrasia met minstens twee grote jongen in de nestholte. Eufrasia bleef er zeer rustig en onverstoorbaar bij. De beelden werden genomen door de camera boven de top (het afgekraakte gedeelte) te houden. De jongen bevonden zich dus effectief in een open nestholte zonder dak boven hun hoofd. In de maand april leverde dat weinig problemen op omdat er zeer weinig neerslag viel. Enkele dagen na de inspectie met de boomcamera begon het echter hevig te regenen, wat de dagen en weken daarna nog dikwijls het geval zou zijn. Eufrasia toonde zich andermaal een zorgzame moeder: de jongen werden opnieuw verhuisd naar een naburige boom, opnieuw een dode populier, vermoedelijk in een holte mét dak boven het hoofd.

Eén van de nestbomen van Eufrasia: de jongen bevinden zich in de afgekraakte top in een open holte, 6 mei 2013 (foto INBO)

*Met houtmoolm toegestopte spechtenholte, de jongen bevinden zich achter de toegestopte opening, mei 2013
(foto Paul Vercauteren)*

Het gebruik van een boomcamera voor het inspecteren van de nestholte, 6 mei 2013 (foto's INBO)

Op de monitor van de boomcamera zien we Eufraasie met twee jongen, 6 mei 2013 (foto INBO)

Naar het einde van mei toe begon Eufrasie vaker overdag te jagen, logisch als je grote jongen te voeden hebt. Op 28 mei konden we vaststellen dat Eufrasie na een periode van activiteit richting haar favoriete houtstapel liep. Enkele dagen later, op 3 juni, konden we Eufrasie samen met haar jongen waarnemen bij die houtstapel. De jongen hadden op dit moment de nestbomen verlaten en liepen mee in het territorium van de moeder, daarbij gebruik makend van haar diverse dagrustplaatsen, waaronder de houtstapel. Vanaf 6 juni breidde Eufrasie tot onze verrassing haar activiteitsgebied uit met een stuk aan de overzijde van de Weimanstraat, waar zich de voorbije maanden ogenschijnlijk een soort niemandsland tussen de territoria van Eufrasie en Madeleine bevond. Eén van de dagrustplaatsen in dit nieuwe stuk betrof een holte in een knotwilg op slechts 1m hoogte. Het (noodgedwongen?) uitbreiden van haar activiteitsgebied tijdens het grootbrengen van de jongen is niet zonder risico's. De jongen moeten dan immers, samen met hun moeder, mee de zeer drukke Weimanstraat oversteken. Vorig jaar werd dit voor minstens één jong fataal..

Eufrasie samen met twee jongen op de voederplaats, bemerk de fluostrip op de halsbandzender bij Eufrasie, 2 juli 2013 (foto INBO)

Madeleine

Madeleine zat vanaf 25 maart tot 11 april onafgebroken in dezelfde spechtenholte in een dode populier: in deze nestboom zijn de jongen geboren. Vóór 25 maart wisselde ze regelmatig van dagrustplaats. Bij de nestboom was geen enkele keutel te vinden, laat staan een latrine. Zonder telemetrie was het ronduit onmogelijk om deze nestboom te vinden. Op 11 april konden we via telemetrie vaststellen dat Madeleine zeer actief was op klaarlichte dag, waarbij ze duidelijk (relatief) grote afstanden aflegde. Tegen de late namiddag leek ze opnieuw gesetteld, zij het niet in de boom waar ze voorheen zat, ze bevond zich nu in een spechtenhol in een andere, levende populier op zo'n 700 meter verwijderd van de geboorteboom. De volgende dagen werd duidelijk dat ze haar jongen verhuisd had naar deze nieuwe locatie. Op 15 april deden we een bijzondere vaststelling: een groot stuk van de geboorteboom die sedert enkele dagen door Madeleine verlaten was, lag neer op de grond: afgebroken door de wind. Dit stamstuk was zo vermolmd dat het door de val in vele brokken uiteen lag. Tussen deze brokken vonden we een grote latrine, duidelijk het werk van een volwassen boommarter....Blijkbaar bevond de latrine van de moeder zich IN de boom in plaats van aan de buitenkant, een gedrag dat met steenmarters geassocieerd wordt, niet met boommarters! Voelde Madeleine aan dat haar nestboom het niet lang meer zou uithouden of was

het eerder toeval en had ze gewoon geluk dat ze net op tijd de boom verliet, bijvoorbeeld omdat de nestholte te klein was geworden, of te veel bevuild door uitwerpselen of een dood jong?

De tweede nestboom die Madeleine op 11 april in gebruik nam bleek overigens slechts een tussenstation. Op 22 april had ze haar jongen opnieuw verhuisd naar een derde locatie, op ruim 500 meter van de eerste verhuisboom en 1100 meter van de geboortebom. Ditmaal geen populier maar een levende wilg. We deden ook bij Madeleine een poging om zicht te krijgen op het aantal jongen in de nestholte via de boomcamera. Helaas bevond de holte in de wilg zich op een onbereikbare plaats voor de boomcamera.

De wilg bleef in gebruik tot de jongen de nestholte verlieten einde mei, gelijktijdig met het uitlopen van de jongen van Eufrasie. Ook Madeleine begon vanaf einde mei geregeld overdag te jagen. Op 28 mei vonden we een speelplaats van de jongen met prooiresten bij een rij knotwilgen in het midden van het territorium van Madeleine. De daaropvolgende weken werden verschillende met klimop begroeide bomen gebruikt als dagrustplaats voor Madeleine en haar jongen. De foto's hebben alvast met zekerheid één jong van Madeleine geregistreerd.

Madeleine met jong, bemerk de bruine vlek in het midden van de keelvlak bij het jong en de halsbandzender zonder fluostrip bij Madeleine, 23 juni 2013 (foto INBO)

Madeleine met jong, 23 juni 2013 (foto INBO)

Germaine

Bij Germaine waren er vooral veel vraagtekens, omdat ze zich in het voorjaar nog uitsluitend op een terrein bevond waar wij geen toegang toe hebben. Gezien Germaine geboren werd in 2011 was de verwachting dat ze dit jaar voor het eerst jongen zou hebben. Eufrasie (haar moeder), had toen namelijk ook voor het eerst jongen op de leeftijd van twee jaar. De positiebepalingen die we van op afstand konden uitvoeren (kruispeilingen) wezen uit dat Germaine het grootste deel van de maand april steeds terug te vinden was in een zone die beperkt was in omvang, maar tegelijk bleef ze zeer lang bleef wisselen van dagrustplaats (telkens net een ander positie). Het was pas vanaf 23 april dat de peilingen steeds dezelfde positie opleverden: een maand later dan wanneer dit het geval was bij Madeleine (25 maart) en Eufrasie (27 maart). Vanaf 28 mei leek Germaine verhuisd van nestboom, zij het op luttele afstand van de eerste nestboom. Het is op deze tweede locatie dat Paul Vercauteren (die wel toegang heeft tot het domein) een schicht van een zich terugtrekkende marter kon zien in een spechtenholte op circa 15 m hoogte in een levende populier. Het was pas vanaf einde juni dat Germaine opnieuw meer wisselde van positie. Dit is in overeenstemming met wat we konden waarnemen bij Eufrasie en Madeleine: na twee maanden beginnen de jongen rond te lopen.

Het telemetrisch volgen van de boommarters in Sinaai heeft ons al menige verrassingen opgeleverd. Denken we maar aan het vestigen van een territorium aan weerszijden van een kanaal door Eufrasie in 2010, het gebruik van voor boommarter atypische dagrustplaatsen zoals riet en zeggevegetaties en het dynamisch territoriaal gedrag (Eufrasie die een deel van haar territorium afstond aan haar zoon in het winterhalfjaar, om het vervolgens opnieuw in te nemen in het voorjaar). Ook dit jaar blijven de boommarters ons verbazen. Wie had enkele jaren geleden durven denken dat het gebied – dat in zijn geheel amper 400 ha groot is, waarvan slechts een 250-tal hectare versnipperd bos – drie boommarternesten in één jaar kan herbergen? Ook de keuze van en de gedragingen bij de nestbomen deze lente waren opmerkelijk. Het ontbreken van latrines of in een aantal gevallen zelfs van één enkel uitwerpsel in de directe omgeving van de nestbomen was nog zoiets opmerkelijk. Zonder telemetrie was het een onmogelijke zaak geweest om de nestbomen te vinden.

Ook de bezoeken aan de voederplaatsen-annex-cameravallen door de boommarters stonden gedurende het voorjaar op een zeer laag pitje: we hebben slechts een handvol opnames van Eufrasie en Madeleine. Het is pas vanaf juni – na het uitlopen van de jongen – dat bezoeken aan de voederplaatsen (door de moeders met hun kroost) opnieuw duidelijk toenemen. In de maand juni staat zelfs voor het eerst sinds lang regelmatig een 'vreemde' marter op de foto, in het territorium van Eufrasie. Waarschijnlijk is dit een volwassen mannetje, de zomer is immers paartijd bij boommarters.

Vreemde boommarter in het territorium van Eufrasie: heel wellicht een volwassen mannetje op vrijersvoeten, 29 juni 2013 (foto INBO)

Het is merkwaardig dat een volwassen mannetje zich gedurende een heel jaar niet laat zien, om enkel tijdens de paartijd op te duiken voor onze camera's. Het blijft vooralsnog onduidelijk hoe het

territorium van een mannetje zich verhoudt tot de beschikbare ruimte en de territoria van de drie aanwezige wijfjes in het gebied, gesteld dat er jaarrond een mannetje aanwezig is... Ook de mogelijkheid dat mannetjes in sterk versnipperde gebieden een eerder zwervend bestaan leiden blijft open... Eén ding is wel zeker: de discretie van de soort in het gebied doorheen de seizoenen is opmerkelijk!

Steenmarterrapport online beschikbaar

In Marternieuws 10 hebben we het INBO-rapport 'Populatie-ontwikkeling van de steenmarter *Martes foina* in Vlaanderen in relatie tot schaderisico's' voorgesteld. Mensen die toen een mailtje gestuurd hebben naar marternieuws@inbo.be hebben de digitale versie van het rapport inmiddels toegestuurd gekregen. Ondertussen kan het rapport online gedownload worden. Wie wenst kan [een gedrukt exemplaar bestellen](#), tot zolang de voorraad strekt (beperkte oplage):

Resultaten DNA-analyses otter

Het genetisch staal van de otter uit Ranst werd door Alterra verder onderzocht, dit keer met meer primers. De resultaten liggen in de lijn van de eerste analyse. Er kon geen volledige match gevonden worden met een gekend individu uit Nederland, maar de onderzochte allelen van de otter uit Ranst zijn in elk geval ook in Nederland algemeen. Een aantal otters uit Nederland komt in aanmerking als kandidaat-moeders. Met enig voorbehoud wegens de beperkingen van de gebruikte techniek, besluiten de Nederlandse collega's aldus dat het prima mogelijk is dat dit een dier uit Nederland betreft.

Rond de otter die in Noord-Brabant werd gevonden, blijft er meer onduidelijkheid. Het is in elk geval zeer onwaarschijnlijk dat het om een dier uit de Nederlandse populatie gaat. Op basis van enkele vreemde allelen – die wel bekend zijn van de Duitse otterpopulatie bij Dulmen – gokken de Nederlandse experts hier dat het dier afkomstig zou zijn uit de Duitse populatie.

Wasbeer in Meerdaalwoud (Vlaams-Brabant)

In Marternieuws 8 berichtten we over een gedode wasbeer in Bertem op 30 augustus 2012. In diezelfde periode werd in opdracht van de Vlaamse overheid een monitoring van het ecoduct 'De Warande' in het Meerdaalwoud (Bierbeek) uitgevoerd door Natuurpunt Studie. Het monitoringsrapport kan opgevraagd worden bij jorg.lambrechts@natuurpunt.be. Nu het rapport is opgeleverd willen we een inmiddels wat oudere waarneming uit dit rapport hier nog even onder de aandacht brengen. Vier dagen vóór de bewuste wasbeer in Bertem werd gedood, verscheen een wasbeer voor de lens van een cameraval op het ecoduct. Het ecoduct bevindt zich op zo'n 7 km in vogelvlucht van de plaats waar de wasbeer werd gedood. We kunnen uiteraard onmogelijk weten of dit hetzelfde dier betrof. Best mogelijk zijn het twee verschillende dieren, hoe dan ook is dit toch opnieuw een aanwijzing dat de vestiging van wasberen er ook in Vlaanderen wellicht zit aan te komen. De tot nog toe door het Marternetwerk ingezamelde exemplaren vertoonden geen duidelijke aanwijzingen voor permanente vestiging in populatieverband. Een aantal van die ingezamelde wasberen was duidelijk afkomstig uit gevangenschap, bij sommige andere konden we daar geen uitspraak over doen. Los van de sporadische ontsnappingen uit gevangenschap, lijkt kolonisatie van de Dijleregio en het Meerdaalwoud door wasberen vrij snel te kunnen verlopen via Waals-Brabant, door uitbreiding van de inmiddels reeds vitale populatie onder Samber en Maas.

Zoals vermeld in Marternieuws 6 werd het Marternetwerk reeds van bij de opstart mede gebruikt om de vinger aan de pols te houden voor wat betreft het voorkomen van exotische roofdieren. Inmiddels krijgt de problematiek van (invasieve) exoten in het algemeen bijzondere aandacht,

waarbij de aandacht is opengetrokken naar alle mogelijke organismengroepen. Speciaal daartoe werd vanuit de Vlaamse overheid een 'Waarschuwingssysteem Invasieve Exoten' opgericht. Waarnemingen van allerlei exotische organismen, waaronder ook roofdieren, worden voortaan ook geregistreerd via http://waarnemingen.be/invasive_alert_view.php.

Heel belangrijk is en blijft het verzamelen van dode specimen, met het oog op autopsie om aldus informatie te bekomen over de populatiestatus.

Boommarternieuws uit de provincie Antwerpen en Noord-Brabant (Nederland)

Zondagmorgen 30 juni vond Gert Gielis een dode boommarter op de N118 Geel-Retie, niet zo ver van het Prinsenveld waar voortplanting de laatste jaren al meermaals werd vastgesteld. Het Marternetwerk werd gecontacteerd en lokale medewerkers Martin Zeinstra en Herman Berghmans konden het dier goed en wel verzamelen. Het dode dier bevindt zich momenteel nog in de diepvriezer in Laakdal. De resultaten van de autopsie zullen we in de volgende editie van Marternetnieuws brengen.

Boommarter gevonden te Geel op 30 juni 2013 (foto Dieder Plu)

In de vorige edities van Marternetnieuws kwam de Kalmthoutse heide al meermaals aan bod met verkeersslachtoffers en fotovalopnames van boommarters. Tegenwoordig staan er permanent cameravallen van vrijwilligers en natuurliefhebbers opgesteld, ook de voorbije maanden dook opnieuw regelmatig een boommarter op voor de lens (mededeling Steven De Saeger).

Op waarneming.nl werd melding gedaan van een zichtwaarneming van een 'onzekere' boommarter op 9 juni op de Kalmthoutse heide (aan Vlaamse zijde), de beschrijving laat echter weinig ruimte voor twijfel: een grote marterachtige met opvallende gele bief en een egaal donkerbruine vacht... Aan Nederlandse zijde werden door de zoogdierenwerkgroep van de lokale KNNV-afdeling Roosendaal de voorbije maanden meerdere boommarteropnames gemaakt met cameravallen in een gebied tussen Roosendaal en Essen. In Bergen Op Zoom werd dan weer een verkeersslachtoffer gevonden op 29 juni.

Gezien de uitgestrektheid van dit gebied (beiderzijds van de landsgrens) en het herhaald registreren van boommarters op verschillende locaties daarin, kunnen we hier spreken van een belangrijke bolwerkregio voor de boommarter.

Auteurs: Jan Gouw, Koen Van Den Berge, Filip Berlengeer en Dirk Vansevenant
Contact: marternieuws@inbo.be

© Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2013
Verantwoordelijke uitgever: Jurgen Tack, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
